

Interventie

Spel aan Huis

Erkenning

Erkend door deelcommissie Ontwikkelingsstimulering, onderwijs-gerelateerd aanbod en jeugdwelzijn

Datum: 12 mei 2025

Oordeel: Goed onderbouwd

De referentie naar dit document is: de Bruyn (september 2025).

Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Spel aan Huis'. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Gedownload van www.nji.nl/jeugdinterventies.

Disclaimer en informatiegebruik

Dit document bevat een beknopte weergave van de beschreven interventie. Bijbehorende materialen ontbreken, denk aan een handboek, werkboek en opleidingsdocumentatie.

Deze zijn wel nodig om de interventie uit te kunnen voeren. Het is daarom niet toegestaan om de interventie uit te voeren enkel op basis van dit document.

De informatie in dit document, voor zover die betrekking heeft op de hier beschreven interventie, mag niet worden overgenomen zonder toestemming van de eigenaar van de interventie. Ook mag de informatie niet worden gebruikt voor het maken van een eigen variant van de beschreven interventie.

Wil je de beschreven interventie gaan uitvoeren? Of wil je informatie over deze interventie overnemen? Neem dan contact op met de interventie-eigenaar of contactpersoon. Deze staat genoemd op de webpagina van de interventie in de Databank Effectieve Jeugdinterventies.

Inhoud

Samenvatting	4
1. Uitgebreide beschrijving	6
2. Uitvoering	15
3. Onderbouwing	20
4. Onderzoek	27
5. Samenvatting Werkzame elementen	29
Aangehaalde literatuur	30

Samenvatting

Spel aan Huis is een preventieve home-based interventie die spelbegeleiding en informele opvoedondersteuning biedt aan gezinnen met kinderen in de leeftijd van 1,5 t/m 7 jaar. Het doel is om de spelontwikkeling van kinderen te stimuleren en een positieve betrokkenheid van ouders bij deze ontwikkeling te bevorderen. De spelbegeleiding vindt plaats in de thuissituatie en wordt verzorgd door stagiaires van een (sociaal) pedagogische opleiding via wekelijkse speelsessies bij gezinnen thuis. In de speelsessies wordt vrij en spontaan spel gestimuleerd, in een verrijkte spelomgeving aansluitend bij de ontwikkelingsfase van het kind. Ouders leren technieken voor sensitief en responsief ouderschap door voorbeeldgedrag van de stagiaire en in hun gesprekken met de stagiaire. Ook verkennen ouders en stagiaire de voorzieningen in de buurt en worden ouders gestimuleerd om daarvan gebruik te maken.

Doelgroep

Spel aan Huis richt zich op kinderen van 1,5 t/m 7 jaar met weinig spelervaring en hun ouders die extra stimulans en ondersteuning bij het opgroeien en opvoeden nodig hebben. Veelal bevinden de gezinnen zich in kwetsbare situaties.

Doel

Het hoofddoel van Spel aan Huis is het stimuleren van de spelontwikkeling van kinderen door gerichte spelbegeleiding en het bevorderen van sensitief en responsief ouderschap, door:

- stimuleren van spelontwikkeling en verrijken van spelomgeving.
- opvoedondersteuning gericht op de eigen kracht van ouders en hun betrokkenheid bij de ontwikkeling van kinderen.
- de bekendheid met maatschappelijke voorzieningen te vergroten.

Aanpak

Spel aan Huis omvat een traject van 20 wekelijkse huisbezoeken waarbij een getrainde SAH-begeleider¹ het aangemelde kind en gezin bezoekt voor een speelsessie van gemiddeld twee uur, gebaseerd op een specifiek voor dit kind/gezin opgesteld speelplan.

Materiaal

Er is een handleiding beschikbaar voor de coördinatoren en begeleider die Spel aan Huis uitvoeren. Daarnaast zijn er ondersteunende materialen zoals een folder voor verwijzers, een intakeformulier, observatieschema's, een format voor het voorbereiden van een speelsessie en het opstellen van een speelplan. Er is een basistraining Spel aan Huis voor de uitvoerders van de interventie.

Onderbouwing

Spel aan Huis baseert zich op theorieën en onderzoeksgegevens over het belang van spel voor de ontwikkeling van kinderen alsmede het belang van een stimulerende thuisomgeving en een responsieve opvoedstijl van ouders. Wat betreft de werkwijze steunt de interventie op inzichten over het belang van een home-based aanpak voor het bereik van gezinnen in kwetsbare situaties, het afstemmen van interventies op de

¹ Voor de leesbaarheid van dit document is gekozen voor het gebruik van de vrouwelijke vorm, aangezien de begeleidsters van SAH tot op heden voor 99% vrouwelijke stagiaires zijn geweest. Uiteraard staat de uitvoering van SAH ook open voor mannelijke stagiaires, die heel af en toe deelnemen.

behoeften/mogelijkheden van kind en gezin, en inzichten uit de sociale leertheorie over het effectief beïnvloeden van gedrag door middel van modeling en positieve bekrachtiging van kinderen en ouders.

Onderzoek

Een procesevaluatie (2023) geeft inzicht in bereik, uitval en de waardering voor Spel aan Huis van ouders en uitvoerders. In 2021 en 2022 rondde respectievelijk 596 en 681 gezinnen een *SAH*- traject af. Breda is de grootste locatie, goed voor 42% van het totale bereik in 2022. Een uitvalanalyse daar toonde aan dat 96% van de aangemelde gezinnen start en ook 96% het traject afmaakt. Belangrijke redenen om niet te starten of tussentijds te stoppen zijn drukte in het gezin of heroverweging door ouders.

Daarnaast werden in 2023 digitale vragenlijsten afgenomen onder 19 coördinatoren (respons:76%) en 18 stagiairs (respons:10%). Twee eerdere ouderevaluaties (2021) van de locaties Delft en Arnhem werden toegevoegd voor het ouderperspectief (N=34). Ouders, begeleiders en coördinatoren zijn positief over de stimulering van spelontwikkeling (~4.0 op een schaal van 5). Ouders voelen zich bekrachtigd als opvoeder (4.2), maar begeleiders en coördinatoren scoren dit lager (~3.5). Belangrijke succesfactoren zijn laagdrempeligheid, methodische begeleiding, en de inzet van stagiairs. *SAH* werkt aan verbeterpunten zoals modernisering en extra capaciteit.

1. Uitgebreide beschrijving

1.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep

Spel aan Huis richt zich op kinderen van 1,5 t/m 7 jaar die weinig spelervaring hebben en bij wie mogelijk een achterstand in hun spelontwikkeling aan de orde is. De kinderen hebben extra stimulans en ondersteuning bij hun ontwikkeling en opgroeien nodig. Veelal gaat het om gezinnen in kwetsbare situaties.

Intermediaire doelgroep

Ouders zijn in deze interventie de intermediaire doelgroep en een belangrijke ingang om de spelontwikkeling van kinderen te stimuleren. Ook krijgen ouders ondersteuning en bekrachtiging in hun opvoedvaardigheden en ouderschap.

Selectie van doelgroepen

Spel aan Huis kent geen open werving of aanmelding. Hoewel ouders zich soms zelf aanmelden voor Spel aan Huis, worden gezinnen in de meeste gevallen verwezen door professionals uit de lokale basisvoorzieningen. Kinderen worden bijvoorbeeld aangemeld via de jeugdgezondheidszorg, waar het signaleren van risico's op ontwikkelingsachterstanden tot het basistakenpakket behoort. Ook komen verwijzingen binnen via kinderopvang, basisscholen of lokale (jeugd)teams.

Na de eerste aanmelding maakt de SAH-coördinator een afspraak voor een intakegesprek waarin wordt onderzocht of het gezin baat zou kunnen hebben bij Spel aan Huis.

Indicaties voor deelname zijn:

- Dreigende ontwikkelingsachterstand bij het kind, waarbij spelondersteuning helpend kan zijn;
- Problemen met spelen (kind speelt niet of nauwelijks, kan niet samenspelen, maakt dingen stuk, geen speelgoed in huis etc.);
- Een niet bij het ontwikkelingsniveau van het kind passend spelgedrag;
- Gebrek aan variatie in het spel van het kind;
- Er is een zekere vorm van communicatie met ouders mogelijk;
- Ouders staan positief tegenover Spel aan Huis en zijn bereid om gedurende minimaal 20 weken iemand in hun huis te ontvangen;
- Ouders zijn bereid om (een deel van de tijd) aan de speelsessie te participeren.

Naast indicaties voor deelname is er ook een aantal contra-indicaties vastgesteld:

- Een kind kan niet regelmatig deelnemen, bijvoorbeeld door deelname aan een ander stimuleringsprogramma;
- Ouders kunnen niet aanwezig zijn tijdens de speelsessies of zien de SAH-begeleider vooral als oppas;
- Ernstige en complexe gezinsproblemen, waardoor geen effect van Spel aan Huis te verwachten is;
- Gezinnen waar bij aanmelding zorgen zijn over de veiligheid in het gezin;
- Een gezinssituatie die voor de SAH-begeleider onhanteerbaar of onveilig is.

In het algemeen geldt dat het programma vaak wordt ingezet bij gezinnen met een geringe draagkracht waarbij een positieve impuls voor de kinderen belangrijk wordt

gevonden. Spel aan Huis is een interventie die minder inzet van ouders vraagt dan meer gestructureerde VVE- programma's waarbij ouders wekelijkse opdrachten of oefeningen met hun kind moeten uitvoeren. Het programma wordt om die reden ook wel beschouwd als een goede eerste stap binnen de VVE.

Spel aan Huis is een kindvolgende methodiek, waarbinnen kinderen aandacht krijgen en plezier ervaren. Door dit laagdrempelige karakter is Spel aan Huis soms een eerste stap om bij een gezin binnen te komen en een opening te bieden om naast spelbegeleiding ook andere vormen van hulp te accepteren. De inzet van stagiaires blijkt voor ouders sterk drempelverlagend te werken, evenals de focus op spel. Wanneer tijdens een traject blijkt dat er (ernstige) problemen spelen, zal de getrainde SAH coördinator in overleg met het gezin en maatschappelijke partners naar andere of aanvullende ondersteuning op zoek gaan.

Het is mogelijk dat er naast Spel aan Huis hulpverlening in een gezin aanwezig is. De Spel aan Huis coördinator zorgt dan voor duidelijkheid over rollen en taken bij alle betrokkenen. Ook wordt Spel aan Huis soms ingezet als wachtlijsthulp, om een gezin tijdens een wachtperiode vast ondersteuning te bieden.

Ook ouders en/of kinderen met een licht verstandelijke beperking (LVB) kunnen deelnemen aan Spel aan Huis. SAH begint met een intensieve observatie waardoor inzicht verkregen wordt in het functioneren van kind en ouders. Dit is het startpunt voor de spelbegeleiding. Het tempo wordt bepaald door de mogelijkheden van kind en ouders. In het geval van LVB wordt extra gelet op aansluiten bij het gezin in taalgebruik en routines. De stap voor stap aanpak zorgt voor overzicht. De inzet van stagiaires verlaagt soms juist voor ouders met LVB de drempel voor deelname.

Betrokkenheid doelgroep

Spel aan Huis is een programma dat in 1983 in het Haagse Laakkwartier van start ging. De kleinschalige en in praktijk ontwikkelde opzet maakte het mogelijk om de interventie flexibel af te stemmen op de vragen en behoeften van deelnemende gezinnen.

De doorontwikkeling van het programma heeft vooral plaats gevonden op basis van wetenschappelijke inzichten over stimulering van de kinderlijke ontwikkeling en op basis van praktijkervaringen met betrokken kinderen, ouders, stagiaires en SAH-coördinatoren van wat wenselijk en haalbaar is. Zo ligt er tegenwoordig meer nadruk op het stimuleren van vrij spel en responsieve interactie en kan het programma ook voor een kortere tijd worden ingezet als het gezin snel vooruitgang boekt.

In 2020 zijn in het vooronderzoek voor de ontwikkeling van het beeldverhaal *Emir heeft plezier* acht ouders geïnterviewd over Spel aan Huis. De vragen gingen over: uw rol als ouder, spelen met uw kind, wat leren kinderen van samenspelen, wat leren kinderen van spelen? Uit dit vooronderzoek bleek duidelijk dat voor deze ouders de eerste motivatie voor deelname aan Spel aan Huis ligt in het plezier dat ze hun kind zien hebben in spel. De tweede motivatie ligt in wat kinderen van spelen kunnen leren (waarbij 'taal' heel belangrijk werd gevonden).

Het concept van het beeldverhaal is besproken met 5 ouders op de manier die Pharos ontwikkeld heeft (o.a. de ouder vragen het beeldverhaal hardop voor te lezen). Deze fase gaf inzicht in welke woorden en begrippen voor ouders niet duidelijk waren. Het definitieve beeldverhaal is hieraan aangepast. Ook deze vijf ouders onderschreven dat

het feit dat zij hun kind plezier zien hebben in spel een belangrijke motivator is om actief deel te gaan nemen aan de interventie en deze helemaal af te ronden.

1.2 Doel

Hoofddoel

Het hoofddoel van Spel aan Huis is het stimuleren van de spelontwikkeling van kinderen door gerichte spelbegeleiding/spelstimulering en het bevorderen van sensitief en responsief ouderschap. Dit laatste ook om ouders toe te rusten na afloop van het programma zelf de spelontwikkeling van hun kind te blijven stimuleren en daarvoor ook de faciliteiten in hun leefomgeving te gebruiken.

Subdoelen

Aan het hoofddoel wordt gewerkt door middel van de volgende drie subdoelen:

1. De spelontwikkeling van kinderen is gestimuleerd en de spelomgeving verrijkt. Dit wordt zichtbaar doordat het kind:
 - a. actief en met plezier aan de speelsessies deelneemt
 - b. meer variatie in spelgedrag laat zien
 - c. stappen zet in zijn/haar ontwikkeling naar een meer bij de leeftijd passend spelniveau (op basis van de speelwerelden van Vermeer, 1972)
 - d. zichzelf beter uitdrukt door uitbreiding van woordenschat en taalgebruik
 - e. meer geconcentreerd speelt en beter kan samenspelen
 - f. meer zelfvertrouwen heeft (bijv. zich meer uit, initiatieven neemt)
 - g. op opvang of school tot ontwikkeling kan komen (door het bereiken van a t/m f)
2. Ouders weten hoe zij de spelontwikkeling van hun kind kunnen stimuleren en voelen zich bekrachtigd in hun rol als opvoeder om spel te stimuleren (empowerment). Dit wordt zichtbaar doordat:
 - a. in huis meer spelmateriaal en ruimte is om te spelen
 - b. ouders interesse tonen in het spel en vaker tijd vrij maken om met hun kind te spelen
 - c. zij responsief reageren op initiatieven van hun kind (positieve communicatie en interactie)
 - d. ouders hun kind vaker complimenten geven voor wenselijk gedrag
 - e. zij duidelijke instructies kunnen geven over wat een kind wel/niet mag doen
 - f. zij meer zelfvertrouwen tonen in de omgang met hun kind (b.v. rustig blijven bij lastig gedrag, vasthouden aan een gestelde regel)
3. Gezinnen bekend zijn met lokale activiteiten en voorzieningen die de ontwikkeling van hun kind(eren) positief beïnvloeden. Dit wordt zichtbaar doordat:
 - a. ouders bekend zijn met voorzieningen in de wijk en daar gebruik van maken (bijv. lidmaatschap bibliotheek en speeltheek, bezoeken buurtspeeltuin, ouder gaat naar taalles, activiteiten in de buurt, vrouwengym of oudercursus)
 - b. kinderen (en ouders) doorstromen naar een lokale VVE-voorziening of ander relevant (hulp)aanbod

Bovengenoemde uitwerking van subdoelen geven het kader aan maar zijn niet op elke gezinssituatie van toepassing. Na de oriëntatiefase van Spel aan Huis worden specifiek op de situatie van kind en gezin afgestemde doelen vastgesteld (zie bij 1.3).

Bij afronding van het programma wordt met behulp van een vragenlijst met vier-puntschaal onderzocht in hoeverre kind en ouders vorderingen hebben gemaakt op de

gestelde doelen. Er is een evaluatieformulier voor ouders en een vragenlijst voor de SAH-begeleider.

1.3 Aanpak

Opzet van de interventie

Spel aan Huis omvat tenminste 20 wekelijkse huisbezoeken in een periode van een half jaar. Een speelsessie neemt gemiddeld anderhalf uur tot twee uur in beslag (mede afhankelijk van de leeftijd en spanningsboog van het kind).

Het begeleidingstraject is opgedeeld in drie fasen: de oriëntatiefase, de uitvoeringsfase en de afbouwfase.

A. Oriëntatiefase (± 1 maand)

De oriëntatiefase start met een kennismakingsbezoek waarbij de coördinator de SAH-begeleider in het gezin introduceert, aan ouders uitlegt wat de begeleiding inhoudt en welke bijdrage van hen wordt verwacht. Er worden praktische afspraken gemaakt over dag, duur en tijdstip van de spelbezoeken.

Het doel van de eerste fase is om een vertrouwensbasis te creëren waarin ouder, kind en SAH-begeleider zich bij elkaar op hun gemak voelen en er prettig met elkaar kan worden gewerkt. De SAH-begeleider neemt gevarieerd speelgoed mee om uit te zoeken wat het kind leuk vindt maar werkt nog niet volgens een bepaald plan. Aan de hand van een observatieschema observeert de SAH-begeleider het initiële spelgedrag, de spelontwikkeling van het kind, en de ouder-kind interactie. De ouders worden uitgenodigd om informatie in te brengen over de ontwikkeling van het kind en hun gezin.

In de oriëntatiefase kan ook een beter beeld worden verkregen van hoe het dagelijks leven van het gezin eruit ziet en wat de sociale context is (bijv. woonsituatie, sociaal netwerk). De fase sluit af met een verslag waarin de observaties en de tot dan toe opgedane bevindingen zijn gebundeld met een aantal suggesties waar de spelbegeleiding zich op kan richten.

B. De spelbegeleidingsfase (± 4 maanden)

Deze fase start met het opstellen van een speelplan op basis van de in de oriëntatiefase verzamelde gegevens. Het conceptplan en de observatiegegevens worden met de ouders besproken. Gecheckt wordt of ouders het eens zijn met de conclusies uit de observaties en zich kunnen vinden in de voorgestelde aanpak en welke onderdelen zij willen toevoegen. Dit is ook het moment om (nogmaals) het belang van de participatie van ouders tijdens de spelbezoeken te bespreken.

Wanneer ouders beperkt Nederlands spreken, kan het lastig zijn om tot een volwaardige uitwisseling en goede afstemming te komen. Soms kan iemand uit het netwerk van ouders als tolk optreden of zijn er op het CJG of de opvang of basisschool anderstalige oudercontactpersonen die daarin een rol kunnen vervullen.

Als het speelplan voldoet aan de wensen van ouders en begeleider, wordt het vastgesteld. Daarna wordt in de spelbegeleidingsfase gewerkt aan het realiseren van de geformuleerde doelen. Deze fase omvat tenminste 16 speelsessies.

Een speelsessie kent een vaste structuur met daarin de volgende stappen: (1) begroeting kind en ouder; (2) introductie; wat gaan we doen?; (3) uitvoeren van een of meer spelactiviteiten met kind; (4) spelactiviteit met andere aanwezige kind(eren) en ouder;

(5) afronding speelsessie, nagesprek met de ouder, afspraken maken voor volgende keer.

C. De Afrondingsfase (± 1 maand)

In deze fase wordt toegewerkt naar de afronding van het contact met het gezin en de evaluatie van de spelbezoeken. Met ouders wordt besproken welke vorderingen zijn gemaakt op de gestelde doelen, wat kind en ouder van de speelsessies hebben geleerd en hoe tevreden ouders zijn over hun deelname aan Spel aan Huis. Ouders worden in veel locaties uitgenodigd voor de feestelijke slotbijeenkomst voor alle gezinnen die aan het programma hebben deelgenomen.

Wanneer er nog weinig resultaten zijn geboekt of positieve veranderingen meer tijd nodig hebben om te beklijven, kan in overleg met de ouders worden besloten om de spelbegeleiding met nogmaals een half jaar te verlengen.

Naast het individuele traject met gezinnen, bieden diverse Spel aan Huis locaties ook groepsgewijs aanbod aan de gezinnen. Dit kan de vorm hebben van koffie-ochtenden of speelochtenden, waarbij ouders en kinderen aanwezig zijn. Ook worden er soms bijeenkomsten over opvoedthema's voor ouders georganiseerd. Of deze activiteiten georganiseerd worden vanuit Spel aan Huis is een keuze van de individuele uitvoerende organisatie. Deze keuze wordt ook gemaakt op basis van het al beschikbare aanbod in een gemeente of wijk. Het groepsgewijze aanbod maakt geen deel uit van de interventie en dus ook niet van deze interventiebeschrijving.

Inhoud van de interventie

Observatieschema en speelplan

In de observatiefase brengt de begeleider het speelniveau van het kind in kaart. Dit wordt gedaan aan de hand van een observatieschema waarin de begeleider de spelkeuze, spelduur, spelkwaliteit en het speelniveau beoordeelt. Ook worden bij het kind de contactname en het samenspel geobserveerd. De SAH begeleider let bij ouders op o.a. hun betrokkenheid bij het spel en de interacties met het kind.

Het speelniveau van het kind wordt beoordeeld aan de hand van de speelwerelden van Vermeer (1972). Deze werelden passen bij de ontwikkelingsfasen van kinderen. Een eenvoudig voorbeeld aan de hand van Duplospel:

1. **Lichamelijke wereld (0 jaar):** sensopathisch spel zoals voelen en luisteren, bijvoorbeeld door met de handjes in een Duplobak te roeren.
2. **Hanteerbare wereld (1-2 jaar):** manipulatief spel zoals het stapelen van Duploblokken of sorteren op kleur.
3. **Esthetische wereld (2-3 jaar):** creatief spel zoals het bouwen van een eenvoudig huisje met Duplo.
4. **Illusieve wereld (3 jaar en ouder):** fantasiespel zoals het maken van een boerderij en het spelen van boer en boerin met Duplodieren en poppetjes.
5. **Regelspel** bv bordspellen, vormen een aanvullende categorie. Hierin wordt onder andere gekeken naar beurtgedrag, spelinzicht, omgaan met regels en het omgaan met winnen/verliezen.

Hoewel de speelwerelden een indicatieve leeftijd hebben, sluit *Spel aan Huis* aan bij het speelniveau van het kind. De begeleiding start bewust op een iets lager niveau om vertrouwen te winnen. Van daaruit stimuleert de begeleider het kind om speelgedrag te verkennen binnen de speelwereld, passend bij zijn of ontwikkelingsfase. Iedere speelwereld is onderverdeeld in vijf of zes kwaliteiten/aspecten van het spel.

Als voorbeeld: het spel in Illusieve Wereld is onderverdeeld in:

- Het kind speelt imitatiespel in verhaalvorm
- Er zijn losse flarden van fantasiespel te zien
- Kind speelt fantasiespel in verhaalvorm
- Kind heeft greep op de fantasiewereld
- Het fantasiespel is gerelateerd aan de werkelijkheid
- Het fantasiespel is gerelateerd aan illusies.

De kinderen ontwikkelen zich op hun eigen manier en tempo, binnen een speelwereld. Als een kind alle aspecten van een speelwereld laat zien en beheerst, dan zal het de stap zetten naar een volgende speelwereld. De spelbegeleider blijft het spel van het kind observeren om aan te kunnen sluiten bij de ontwikkeling die het kind doormaakt. Indien nodig en mogelijk zal de spelbegeleider het kind actief uitdagen om een volgende stap in de ontwikkeling te zetten.

Het speelplan is leidend voor de invulling van de speelsessies. In het plan is opgenomen: de reden voor aanmelding; een hypothese over het probleem; een daarbij aansluitende begeleidingsvraag; voor dit kind/gezin relevante doelen en de in te zetten strategie. Elke sessie wordt vervolgens voorbereid met een of meer praktische werkdoelen, het kiezen van passend spelmateriaal (uit eigen voorraad of uit de speel-o-theek) en het bepalen van de strategie. Bijvoorbeeld welke spelactiviteit ga ik deze week aanbieden en wat ga ik doen als het kind snel zijn aandacht verliest of hoe kan ik ouders of andere kinderen in het gezin bij een spel betrekken? De SAH-begeleider noteert deze aandachtspunten op een werkblad (format speelsessie). Na afloop van een spelbezoek wordt op hetzelfde formulier kort het verloop van de speelsessie beschreven. Tevens wordt een interventie-analyse gedaan (welke concrete acties heb ik ondernomen, wat ging goed, wat kan beter) evenals een interactie-analyse (hoe verliep de interactie tussen mij en het kind en/of ouder). Op basis van deze analyses worden, meestal in overleg met de SAH-coördinator, weer nieuwe werkpunten voor de volgende speelsessie geformuleerd.

Stimuleren spelontwikkeling en verrijken spelomgeving

Elke speelsessie begint met een introductie waarbij de SAH-begeleider aan de ouder en het kind vertelt wat het plan is voor dit spelbezoek. Voor een speelsessie zijn vaak meerdere spelactiviteiten voorbereid maar die hoeven in de praktijk niet allemaal aan bod te komen. Dit staat of valt met de mate waarin het kind door een spel geboeid raakt, daar variatie en diepgang in bereikt of veel plezier aan beleeft. Belangrijk is om in ieder geval de ouder, in de praktijk meestal de moeder, bij een of meer activiteiten te betrekken. In de handleiding worden daarvoor suggesties gedaan. Aan het eind van een spelbezoek bespreekt de begeleider met de ouder/moeder wat haar is opgevallen aan het spel van het kind en/of het gedrag van de begeleider.

Bij de invulling van een speelsessie is de focus aan te sluiten bij de speel- en belevingswereld van het kind maar tegelijk ook nieuwe uitdagingen aan te bieden die de ontwikkeling van het kind stimuleren

De ontwikkeling van het kind is hierbij leidend, niet de leeftijd. Vaak worden gevarieerde spelvormen aanboden. Een spelactiviteit kan uitgroeien tot een combinatie van spelvormen; het kind bouwt een huis en speelt daarin met poppetjes waaromheen een verhaal wordt gefantaseerd. Ook gezamenlijk spelen (bv. een bordspel) en buitenactiviteiten behoren tot de mogelijkheden.

Het streven is om toe te groeien naar een speelsessie waarin een kind de regie heeft en langere tijd aan vrij spel kan besteden. Hoe lang dit is hangt van het ontwikkelingsniveau van het kind af. Met vrij spel wordt bedoeld dat het kind het initiatief neemt en het spel zelf invult (soms samen met spelbegeleider, ouder en/of broertjes of zusjes). Vrij wordt hier bedoeld als tegengestelde van het uitvoeren van gestructureerde opdrachten. De rol van de SAH-begeleider is ondersteunend en stimulerend waarbij het spontane spelgedrag en de eigen initiatieven van het kind zoveel mogelijk worden gevolgd. In een speelsessie maakt de SAH-begeleider gebruik van verschillende technieken om het spel van het kind te ondersteunen, een extra impuls te geven of bij te sturen (zie 'Verantwoording'). De resterende tijd van een spelbezoek kan worden ingevuld op basis van specifieke behoeften van kind en/of de ouders. Dat kan een gerichte activiteit betreffen zoals een boekje lezen, praktische opvoedproblemen bespreken of een gezamenlijk bezoek aan de bibliotheek.

Technieken voor (aanleren) spelstimulering

Tijdens de speelsessies maakt de SAH-begeleider gebruik van gerichte spelstimuleringstechnieken gericht op communicatie: verwoorden, stimuleren en structureren, gecombineerd met de VAT-principes (**V**olgen, **A**anpassen, **T**oevoegen). Deze technieken geven ouders praktische handvaten om zelf ook de spelontwikkeling van hun kind te stimuleren.

Voorbeeld van een onderdeel van een speelsessie met VAT-principes:

Kind en spelbegeleider zitten samen op de grond en spelen met een blokkenset waar je een kasteel mee kunt bouwen. De begeleider maakt gebruik van VAT:

- **Volgen:** De begeleider kijkt, wacht en luistert. De communicatieve signalen van het kind worden hierdoor duidelijk, bv begeleider ziet dat het kind naar een blok kijkt en wijst
- **Aanpassen:** De begeleider past zich aan aan het tempo van het kind en blijft zelf van de blokken af. Ze wacht tot het kind het blok op het kasteel zet.
- **Toevoegen:** De begeleider verrijkt het spel door aan het kind te vragen: 'Wie woont in dit kasteel?'

Sensitief en responsief ouderschap bevorderen

De spelbegeleidingstechnieken zijn gericht op het stimuleren van een sensitieve en responsieve interactiestijl bij ouders. De spelbegeleider laat deze interactiestijl zien en bespreekt deze met ouders aan het eind van iedere speelsessies. De interactiestijl is gebaseerd op de volgende vier pedagogische dimensies (Riksen-Walraven 1989):

1. Het bieden van emotionele ondersteuning;
Binnen SAH krijgt dit vorm door onder andere: accepteren dat een kind een eigen ontwikkelingsniveau heeft, vertrouwen in wat kinderen kunnen, kinderen steunen, responsieve interacties bieden, emotioneel beschikbaar zijn voor kinderen en positieve waardering geven.
2. Respect voor de autonomie van het kind;
Binnen SAH krijgt dit vorm door onder andere: opvoeders kennen de ideeën, wensen en verlangens van het kind, opvoeders laten kind zelf ontdekken en zodoende eigen competentie ervaren, zelfstandigheid van kinderen bevorderen, eigen keuzes waar mogelijk respecteren.
3. Structuur bieden en grenzen stellen;
Binnen SAH krijgt dit vorm door onder andere: heldere instructies geven om duidelijk te maken wat een kind moet doen of laten, structuur en grenzen bieden. Met oudere kinderen kunnen de regels in overleg opgesteld worden.

4. Informatie en uitleg geven;
Binnen SAH krijgt dit vorm door onder andere: het geven van passende uitleg en informatie bij situaties, aansluitend bij het begripsniveau van het kind. Het opdelen van ingewikkelde handelingen in kleine stapjes die het kind aan kan.

Model staan

Het voorbeeldgedrag van de SAH-begeleider is een belangrijk aspect in de overdracht naar ouders. Zeker bij gezinnen waar vanwege taalproblemen de communicatie beperkt is, is dat het middel om aan ouders te laten zien hoe je het spel en gedrag van kinderen op een positieve manier kunt stimuleren. De SAH-begeleider doet de volgende positieve opvoedstrategieën concreet aan de ouders voor:

- eigen initiatieven van het kind opmerken en benoemen
- het kind volgen in zijn spelgedrag (regie niet overnemen, fantasie kind uitlokken)
- afstemmen op niveau en interesses van kind op dat moment
- communiceren over wat het kind doet en bezighoudt (actief luisteren)
- kind stimuleren om zelf oplossingen te bedenken als iets niet lukt (niet meteen helpen)
- lastige problemen (zelf je jas aan doen) in kleine stapjes opdelen en samen oplossen
- een rustige en ondersteunende houding aannemen als er iets fout gaat
- inspanningen en inzet van het kind positief bevestigen (i.p.v. focus op resultaat)
- prijzend beschrijven van (nieuw) wenselijk gedrag
- duidelijke instructies geven (op ooghoogte, duidelijk zeggen wat kind wel/niet kan doen)
- voordoen wat kind nog niet zelf kan maar niet meer helpen dan nodig is
- vocaliseren en benoemen wat je doet, taal gebruiken om handelingen te ondersteunen
- kinderen stimuleren om zich in taal te uiten, niet te snel invullen

Tijdens het spelen kunnen situaties ontstaan waarin de SAH-begeleider het gedrag van kinderen moet reguleren, bijvoorbeeld bij ruzies of ongepast gedrag zoals gooien met speelgoed. In zulke situaties kan de SAH-begeleider de ouder een strategie voor het effectief stellen van grenzen voordoen, maar het is niet de bedoeling dat de SAH-begeleider de opvoedende rol van ouders overneemt.

Het voorbeeldgedrag van de SAH-begeleider krijgt meer impact als daar in een nagesprek met ouders op wordt gereflecteerd. De SAH-begeleider vraagt ouders wat hen opviel en legt uit waarom ze doet zoals ze doet. Bijvoorbeeld dat complimentjes kinderen zelfvertrouwen geven en wenselijk gedrag kunnen bevorderen. Zij kan uitleggen waarom ze er bewust voor kiest om een kind niet meteen te helpen maar eerst te kijken of die iets zelf kan oplossen omdat dit de zelfredzaamheid bevordert. Het is de kracht van Spel aan Huis om deze leerprincipes op een speelse sfeer te demonstreren en te bespreken met ouders. Gaandeweg het programma zal de spelbegeleider de rol van de ouder(s) vergroten. Dit om ernaar toe te werken dat na afloop van het programma ouders zelfstandig verder gaan met het stimuleren van de spelontwikkeling van het kind.

Voorzieningengebruik bevorderen

Ouders attent maken op voorzieningen in de wijk is een vast onderdeel binnen Spel aan Huis. Vaak is het zinvol om voorzieningen die bij ouders onbekend zijn ook daadwerkelijk samen te bezoeken zoals de bibliotheek, speel-o-theek, het wijkcentrum of een speeltuinvereniging in de buurt. Ouders worden daarnaast geattendeerd op activiteiten in

de buurt zoals een rommelmarkt, speelgoed of kleding ruilbeurs en recreatieve of educatieve activiteiten voor kinderen en/of ouders die toegankelijk zijn voor gezinnen met een smalle beurs (lidmaatschap sportclub, taal- en computerlessen, cursus omgaan met stress etc.)

Een kind inschrijven op de peuterspeelzaal of voorschool en deelname aan (voor)schoolse activiteiten wordt sterk aangemoedigd. Dat geldt ook voor activiteiten op het gebied van opvoedingsondersteuning zoals een themabijeenkomst of oudercursus. Enkele Spel aan Huis locaties organiseren zelf groepsbijeenkomsten.

2. Uitvoering

Materialen

Voor de uitvoering van de interventie zijn de volgende materialen/hulpmiddelen beschikbaar:

- Er is een landelijke folder voor verwijzers, waar locaties hun gegevens op in kunnen vullen
- Voor de werving van ouders worden lokaal ontwikkelde folders gebruikt.
- Een handleiding die de onderbouwing en uitvoering van de interventie beschrijft, met de volgende ondersteunende werkmaterialen:
 - o criteria voor selectie en intake van de doelgroep
 - o format speelplan en speelsessie
 - o spelobservatieschema + uitleg
 - o overzicht spelbegeleidingstechnieken
 - o format voor interactie/interventie analyse.
- Een gestandaardiseerd evaluatieformulier voor ouders / SAH-begeleider.
- Een handleiding voor coördinatoren.
- Een landelijk coördinatiepunt annex website om de lokale implementatie en uitvoering te ondersteunen.
- Een basistraining van meerdere dagdelen voor SAH-begeleiders.
- Een voorbeeld van een basisset spelmateriaal (van de speel-o-theek). Het spelmateriaal per gezin wordt afgestemd op het bereiken van de doelen uit het speelplan.

Locatie en type organisatie

☐ Basisvoorziening voor alle kinderen en jongeren

☒ Voorziening voor lichte hulp en ondersteuning

☐ Gespecialiseerde hulp

Een speelsessie vindt altijd plaats bij het gezin thuis. In overleg met ouders wordt bepaald wat in huis de meest geschikte plek is voor een bepaalde activiteit. Daarnaast kan ook samen met ouders een buitenspel activiteit worden ondernomen.

Als met vluchtelingenkinderen wordt gewerkt kan de locatie ook een asielzoekerscentrum zijn of andere passende ruimte in de buurt.

Spel aan Huis wordt doorgaans aangeboden vanuit een lokale welzijnsorganisatie met taken op het gebied van voor- en vroegschoolse educatie. Belangrijk is vaak ook de samenwerking met een lokale speel-o-theek voor het aanleveren van spelmateriaal.

Opleiding en competenties van de uitvoerders

Spel aan Huis wordt uitgevoerd door tweede, derde of vierdejaars stagiaires van een (sociaal) pedagogische HBO opleiding of universitaire opleiding (ortho)pedagogiek. Spel aan Huis locaties hebben hierover afspraken gemaakt met onderwijsinstellingen in de regio.

Stagiaires verbinden zich voor een, twee, drie of vier dagen dag per week gedurende een studiejaar en begeleiden in die periode tenminste twee gezinnen. Voor een SAH-begeleider zijn de volgende competenties belangrijk:

Gericht op het contact met kinderen:

- pedagogische vaardigheden in de omgang met jonge kinderen (denk aan: kinderen positief ondersteunen, autonomie ondersteunen, grenzen stellen etc.)
- basiskennis van de ontwikkeling/opvoeding van jonge kinderen
- kennis hebben van spelvormen en spelontwikkeling
- affiniteit hebben met spel, zelf speelt en creatief kunnen zijn
- bij voorkeur: praktische ervaring hebben in de omgang met jonge kinderen

Gericht op het contact met ouders/gezin:

- goede communicatieve vaardigheden (zoals actief luisteren, open en eerlijk met ouders kunnen overleggen, ouders kunnen wijzen op positieve veranderingen in gedrag en ontwikkeling van hun kind)
- culturele sensitiviteit: een open respectvolle houding naar gezinnen met uiteenlopende achtergronden
- in staat zijn om een vertrouwensrelatie met het gezin op te bouwen (zoals: je aan afspraken houden, eerlijk en betrouwbaar zijn, ervoor zorgen dat kinderen plezier hebben (en daardoor ouders ook))
- improvisatietalent en flexibiliteit in de omgang met gezinnen
- de eigen kracht van het gezin onderkennen en die kunnen versterken (zoals: benoemen wat ouders doen voor hun kinderen, benoemen wanneer een kind geniet van het spelen met de ouder, ouders ondersteunen bij het nemen van nieuwe initiatieven)

Gericht op het eigen functioneren:

- zelfstandig kunnen werken
- integer en betrouwbaar zijn voor een kwetsbare doelgroep
- in staat zijn tot zelfreflectie
- problemen in de uitvoering kunnen omzetten in leerdoelen om aan te werken
- voldoen aan de eisen die de opleiding stelt

Bij de start zal een SAH-begeleider nog niet volledig aan dit profiel kunnen beantwoorden, vooral waar het kennis van spel en spelbegeleidingstechnieken betreft. Om die reden is het bijwonen van een basistraining een voorwaarde voor de uitvoering van het programma. De basistraining wordt verzorgd door de lokale SAH-coördinator en omvat ten minste zes dagdelen. In de training komen de volgende onderdelen aan bod:

- Introductie Spel aan Huis (inleiding in de methodiek)
- Spelontwikkeling en spelbegeleidingstechnieken; zoals de speelwerelden van Vermeer (1972), de VAT- principes, en de vier pedagogische dimensies van Riksen-Walraven (1989).
- Spelobservatie en het opstellen van een speelplan
- Contacten met ouders
- Intercultureel werken
- Sociale kaart/voorzieningen in de wijk
- Veiligheid, huiselijk geweld, kindermishandeling (inclusief Meldcode)

Bij startende locaties wordt de basistraining verzorgd vanuit het landelijk coördinatiepunt Spel aan Huis, waarbij tegelijkertijd de lokale SAH-coördinator wordt ingewerkt op inhoud en opzet van de interventie en de basistraining. Naast de vaste inhoud wordt de basistraining lokaal vaak uitgebreid met modules gericht op specifieke thema's.

De koppeling tussen stagiaire en gezin wordt begeleid door een HBO opgeleide Spel aan Huis coördinator, die wekelijks contact heeft met de stagiaire. In de training van stagiaires wordt aandacht besteed aan het signaleren van onveilige situaties, huiselijk geweld en kindermishandeling. De coördinator is bereikbaar voor deze signalen en zal zo nodig stappen ondernemen. De coördinator is goed ingevoerd in de lokale mogelijkheden voor hulp en ondersteuning en zal zorgen voor passende extra of vervolghulp.

Profiel SAH-coördinator

De voor een coördinator noodzakelijke competenties liggen zowel op het organisatorische als op het pedagogische vlak. Het eerste houdt voorwaarden scheppende taken in m.b.t. de dagelijkse uitvoering, de aanmelding van gezinnen, werving en selectie van stagiaires, netwerkcontacten met verwijzers en opleidingen. De meer pedagogische taken betreffen de inhoudelijke ondersteuning van de uitvoering, de training en begeleiding van stagiaires, de kwaliteit van speelplannen, advisering rond pedagogische vraagstukken bij stagiaires of deelnemende gezinnen etc.

De SAH-coördinator is iemand met een afgeronde pedagogische of sociaal agogische HBO opleiding die beantwoordt aan het volgende profiel:

- Kennis van spel en spelbegeleiding
- Inzicht in relevante aspecten van de ontwikkeling en opvoeding van kinderen
- Bekend zijn met de achtergrond van de doelgroep en werkervaring hebben met gezinnen
- Zelfstandig en slagvaardig kunnen opereren
- Schriftelijke vaardigheden op gebied van rapportage
- Organisatorische kwaliteiten
- Agogische en contactuele vaardigheden voor netwerkontwikkeling en samenwerking
- Oplossingsgerichte werkwijze, in staat tot 'trouble shooting'
- Inlevingsvermogen en flexibiliteit, een cultuur-sensitieve houding
- Ervaring in het begeleiden van uitvoerende medewerkers op pedagogisch handelen en persoonlijk functioneren

Kwaliteitsbewaking

Omdat met een jaarlijks wisselende groep stagiaires wordt gewerkt, is de SAH-coördinator de spil en het gezicht van het lokale programma. Deze persoon ziet toe op de voortgang in de begeleiding van gezinnen en waarborgt de kwaliteit van uitvoering. Het aantal beschikbare uren voor deze functie hangt samen met de omvang van het lokale programma. Soms wordt de coördinatie van meerdere preventieve programma's door eenzelfde professional gedaan.

De coördinator houdt toezicht op de instroom en participatie van gezinnen en de uitvoering van de interventie. Een belangrijke taak ligt verder in de werving, toerusting en begeleiding van de stagiaires teneinde een kwalitatief goede uitvoering te garanderen. Monitoring van de interventie gebeurt via de wekelijkse rapportages van de speelsessies die inzicht bieden in de voortgang.

Om de kwaliteit van de uitvoering te bewaken doet de SAH-coördinator een huisbezoek aan het begin van het begeleidingstraject (vaststellen speelplan), halverwege het traject (tussentijdse evaluatie) en nogmaals aan het eind van de rit (evaluatie en afronding). De kwaliteit van Spel aan Huis wordt verder gewaarborgd door de beschikbaarheid van een methodiekhandleiding waarin de verschillende onderdelen van de interventie staan beschreven.

De verplichte training en daarop aansluitende intervisie en praktijkbegeleiding van stagiaires zijn eveneens bedoeld om de kwaliteit van de uitvoering te bevorderen. SAH-begeleiders komen tweewekelijks bijeen voor groepsintervisie en/of overleg. Deze groepsbijeenkomsten worden gebruikt om extra onderwerpen te behandelen die relevant kunnen zijn voor een goede uitvoering van het programma, zoals opvoeden vanuit de islam, taalontwikkeling jonge kinderen, oplossingsgericht werken etc.

Behalve de training en intervisiebijeenkomsten heeft elke stagiaire tweewekelijks individuele praktijkbegeleiding van de SAH-coördinator. Deze is gericht op de uitvoering van het speelplan in het gezin en op het persoonlijke leerproces van de stagiaire. De sessieverslagen leveren daarvoor de belangrijkste gespreksstof. Deze wekelijkse rapportages geven een beeld van welke vorderingen worden gemaakt in de richting van de gestelde doelen en hoe het veranderingsproces in het gezin verloopt. Als ouders daarmee instemmen, maken stagiaires filmpjes van spelsituaties met kinderen om die in de intervisie of praktijkbegeleiding te kunnen bespreken.

Het huisbezoek dat de SAH-coördinator halverwege het traject aflegt, is naast een tussentijdse evaluatie ook bedoeld om de stagiaire in het gezin aan het werk te zien en te beoordelen in welke mate zij beschikt over voor de interventie noodzakelijk houding en basisvaardigheden. Op sommige locaties wordt hierbij gebruik gemaakt van video-interactiebegeleiding.

Jaarlijks komen SAH-coördinatoren bijeen om kennis en ervaringen m.b.t. de uitvoering uit te wisselen en nieuwe ontwikkelingen te bespreken. Dit wordt georganiseerd vanuit het landelijk coördinatiepunt. Ook bestaan er online intervisiegroepen van SAH-coördinatoren.

Randvoorwaarden

Belangrijke randvoorwaarden voor de uitvoering van Spel aan Huis zijn:

- De interventie kan thuis worden uitgevoerd.
- Een goede samenwerkingsrelatie met ouders.
- Inbedding van Spel aan Huis in een lokale organisatie en gemeentelijk beleid om structurele financiering en uitvoering te waarborgen.
- Een lokale coördinator met geormerkte uren voor Spel aan Huis (gemiddeld één uur per gezin per week).
- Monitoring op resultaten wat betreft bereik en kwaliteit van uitvoering.
- Een basistraining en aansluitend begeleiding voor stagiaires.
- Een goede bekendheid en stevige positie in het lokale netwerk van voorzieningen.
- Goodwill bij sleutelfiguren uit diverse etnische gemeenschappen is eveneens een belangrijke voorwaarde om de doelgroep van Spel aan Huis te kunnen bereiken.
- Ondersteuning op implementatie vanuit het landelijk coördinatiepunt aan nieuw startende programma's.

Implementatie

Op lokaal niveau is de SAH-coördinator verantwoordelijk voor de implementatie en uitvoering van het programma. Nieuwe initiatieven worden bij het opstarten van Spel aan Huis ondersteund door de SAH training en vaak ook door een ervaren SAH-coördinator die dit doet vanuit de landelijke ondersteuningsfunctie in de vorm van een aantal consultatieve gesprekken en een train-de-trainer begeleiding gericht op de basistraining voor toekomstige SAH-begeleiders.

Kosten

SAH draait op gemeentelijke financiering binnen een lokale organisatie, al dan niet in combinatie met ander ondersteuningsaanbod voor kinderen en ouders. Onderstaande urenberaming is gebaseerd op een al langer bestaand stand-alone SAH-programma met vijf stagiaires en zestien deelnemende gezinnen:

- De coördinatie/ondersteuning van zestien Spel aan Huis trajecten vergt gemiddeld 16 uur per week (één uur per gezin/ per week). In deze uren is opgenomen:
 - het onderhouden van contacten met het netwerk van verwijzers
 - het voeren van intake gesprekken met de gezinnen
 - het werven en selecteren van stagiaires
 - het toerusten van stagiaires (training/praktijkbegeleiding)
 - het onderhouden van contacten met opleidingsinstituten
 - het monitoren van resultaten (jaarverslag, rapportages, evaluaties)
- De functie van de coördinator Spel aan Huis is ingedeeld in schaal 8 cao Welzijn trede 13 met een salaris van € 4.323,- bij fulltime dienstverband.
- Een begeleidingstraject kost een stagiaire minimaal twee uur uitvoering en twee uur voorbereiding/verslaglegging per deelnemend gezin per week voor een periode van 20 weken.
- Een stagiaire kan gedurende haar stageperiode twee tot zes trajecten Spel aan Huis uitvoeren.

De hoogte van de stage- en/of reiskostenvergoeding verschilt per SAH-locatie vanwege verschillen in lokale regelgeving voor stagiairs.

Kosten uitvoering

- Salariskosten SAH-coördinator	€ 23.978,-
- 15 % overhead (HRM etc.)	€ 3.596,-
- Kosten voor werkplek en gebruik groepsruimten	€ 4.100,-
- Kosten voor telefonie, internet etc.	€ 3.100,-
- Vergoeding stagiaires (5 personen)	€ 3.600,-
- VOG voor stagiaires (5 personen)	€ 169,-
- PR (flyers, social media)	€ 250,-
- Training en deskundigheidsbevordering stagiaires	€ 660,-
- Licentie Spel aan Huis	€ 350,-
- Spelmateriaal	€ 750,-
- Reiskosten coördinator naar gezinnen, hogescholen etc.	€ 360,-

Als de uitvoeringskosten van Spel aan Huis worden doorberekend in een kostenplaatje per kind, komt de uitvoering op een bedrag van tussen de 2000 en 2600 euro voor een traject van 20 weken. Dit kostenplaatje verschilt sterk per locatie omdat de salariskosten, overheadkosten en huisvestingskosten nogal uiteenlopen² Ook zijn er variaties in stagevergoedingen en kosten van activiteiten. Beginnende locaties moeten rekening houden met de kosten van de training van de coördinator en het aanschaffen van een basisvoorraad speelgoed.

² Zie ook inhoudelijke rapportage 2015 van VVE/Spel-Thuis in Leren@Breda.

3. Onderbouwing

Probleem

Spelen en voldoende stimulans in de opvoedomgeving zijn van essentieel belang voor de gezonde ontwikkeling van kinderen (Yogman, 2018). Het stelt kinderen en jongeren in staat om motorische vaardigheden te ontwikkelen, te experimenteren met hun (sociale) gedragsrepertoire en de positieve en negatieve gevolgen van hun gedrag in een veilige en stimulerende context te verkennen (Nijhof et al., 2018). Ook heeft niet-digitaal spelen een positief effect op de cognitieve ontwikkeling van peuters en kleuters (Lai, 2018). Echter, wanneer spel en een stimulerende opvoedomgeving ontbreken in het leven van een kind, kan dit leiden tot een verstoorde ontwikkeling van de executieve functies en het onvoldoende aanleren van prosociaal gedrag (Yogman et al., 2018).

Een spelachterstand verwijst naar een achterstand in de ontwikkeling van kinderen die ontstaat door een gebrek aan toegang tot of betrokkenheid bij spelactiviteiten die essentieel zijn voor de cognitieve, motorische, sociale en emotionele groei. Kinderen spelen dan onder het niveau dat bij hun leeftijd past (van der Poel & Blokhuis, 2008). Een minder optimale speel- en opvoedomgeving komt vaker voor bij gezinnen met lage inkomens (Rijlaarsdam, 2014) en bij kinderen met een verhoogd risico op een onderwijsachterstand. Veelal betreft het kinderen die een VVE-indicatie hebben ('doelgroepkinderen'). Welke kinderen in aanmerking komen voor VVE wordt door gemeenten bepaald, waarbij zij vrij zijn in het definiëren van de doelgroep (Inspectie van het Onderwijs, 2024). Meestal baseren zij zich op de vier CBS-indicatoren die onderwijsachterstanden het beste voorspellen: het opleidingsniveau en land van herkomst van beide ouders, de verblijfsduur van de moeder in Nederland, en of het gezin in de schuldsanering zit (Ketelaar & Wilsing, 2019). Daarnaast hanteren sommige gemeenten aanvullende criteria: zoals een taal- of spelarme omgeving, vastgesteld tijdens een huisbezoek (GOAB, z.d.)

In 2022 waren er in Nederland 53.257 doelgroepkinderen, waarvan 77% bereikt is (Inspectie van het onderwijs, 2024). Ook kinderen die opgroeien in armoede (deels overlap met de doelgroepkinderen), hebben vaker te maken met een spelarme en minder stimulerende thuisomgeving (Zumbuehl & Dillingh, 2020). In 2023 groeide 4.1% van alle Nederlandse kinderen (0-15 jaar) op in armoede (CBS, 2024). Armoede komt vaker voor bij kinderen die in het buitenland zijn geboren (15%), of van wie beide ouders in het buitenland zijn geboren (9%).

Een spelachterstand op jonge leeftijd kan leiden tot ontwikkelingsachterstanden die niet gemakkelijk in te halen zijn (Shonkoff & Richter, 2013). Op korte termijn kan een gebrek aan spelmogelijkheden en boeiende activiteiten leiden tot verveling en passief gedrag, mogelijk uitmondend in stress (Van Der Pol, 2005; Yogman et al., 2018). Kinderen die in hun eerste levensmaanden geen speelgoed hadden dat bij hun leeftijd paste, vertoonden op zowel anderhalfjarige als op driejarige leeftijd meer emotionele- en gedragsproblemen (Rijlaarsdam, 2014). Ook zijn kinderen met een spelachterstand minder goed voorbereid op wat school van hen verwacht in vergelijking met leeftijdsgenootjes die deze ondersteuning als vanzelfsprekend in hun opvoeding meekrijgen (Knudsen et al., 2006; PlayWales, 2024).

Oorzaken

Een spelachterstand ontstaat door een combinatie van sociaaleconomische, culturele en omgevingsfactoren. Armoede speelt hierbij een cruciale rol: gezinnen met een laag inkomen hebben vaak beperkte middelen om gevarieerd en stimulerend speelgoed, speelruimte of activiteiten aan te bieden die de (spel)ontwikkeling bevorderen (Berkhout, 2012; Lee & Bowen, 2006; PlayWales, 2024; Rijlaarsdam, 2014). Bovendien ervaren ouders in deze omstandigheden vaker stress, wat kan leiden tot minder aandacht en tijd voor het stimuleren van spelactiviteiten. Daarentegen bieden gezinnen met een hoger huishoudinkomen gemiddeld genomen de meest stimulerende thuisomgeving aan jonge kinderen (Zumbuehl & Dillingh, 2020).

Culturele opvattingen over opvoeding en spel spelen ook een rol. In sommige culturen besteden kinderen meer tijd aan verantwoordelijkheden zoals huishoudelijke taken, terwijl in andere culturen spelen en leren prioriteit hebben (Johnson, 2018). Wat als 'spel' wordt beschouwd en de mate waarin ouders dit stimuleren, verschilt eveneens per cultuur (Roopnarine, Yilirim & Davidson, 2019).

Daarnaast kunnen ouderlijke opvattingen over het belang van sensitieve en responsieve interacties met hun kind, zoals het samen spelen, verschillen. Laagopgeleide gezinnen in moeilijke omstandigheden onderschatten vaker dan hoogopgeleide ouders hun invloed op de ontwikkeling van kinderen (Bornstein & Putnick, 2012; Lareau, 2003). Verder zijn er aanwijzingen dat ouders uit hogere-inkomensgroepen meer waarde hechten aan vroege investeringen in ouder-kind interacties en ouderschap (Boneva & Rauh, 2018). Ook opvoedstijl, beïnvloed door ouderlijke voorkeuren en sociaaleconomische factoren, bepaalt hoe ouders interacteren met hun kinderen (Doepke and Zilibotti 2017).

Op maatschappelijk niveau heeft de toegenomen nadruk op academische prestaties en de druk op ouders om verrijkingsactiviteiten te plannen, geleid tot een aanzienlijke vermindering van vrije speeltijd. Van 1981 tot 1997 is de speeltijd van kinderen met 25% afgenomen, wat resulteert in 12 uur minder vrije (spel)tijd per week voor kinderen van 3 tot 11 jaar (Yogman et al., 2018). Ook wordt vrij spel steeds meer vervangen door digitaal spel; 20% van de ouders van 2- tot 3-jarigen rapporteert dat hun kind minstens drie uur per dag achter een scherm zit, en 30% van de kleuters van 4 tot 6 jaar besteedt minstens twee uur per dag aan digitale media (Tuijnman & Nikken, 2023).

Aan de andere kant speelt ouderlijke betrokkenheid een belangrijke beschermende rol bij het voorkomen van spelachterstanden. Een stimulerende en betrokken opvoedomgeving, waarin ouders bewust tijd vrijmaken voor sensitieve en responsieve interacties - bijvoorbeeld tijdens spel-, kan de negatieve effecten van sociaaleconomische beperkingen enigszins verzachten (Eshel et al., 2006). Positieve interacties tussen ouders en kinderen bevorderen zowel een gunstige ontwikkeling van executieve vaardigheden als prosociaal gedrag (Biglan, 2015; Metaferia, Futo, Drew & Takacs, 2020). Ook maatschappelijke initiatieven, zoals spel-o-theken en wijk/buurthuizen met gratis speelactiviteiten, bieden waardevolle kansen om spelarme situaties te doorbreken (Rumping, 2022).

Aan te pakken factoren

Spel aan Huis richt zich op beïnvloeding van de volgende beschermende factoren:

Het verrijken van de spelarme thuisomgeving en het stimuleren van spelgedrag

(subdoel 1): door kinderen nieuwe spelervaringen te laten opdoen en kennis te laten maken met gevarieerd spelmateriaal; door ouders te tonen wat spel met kinderen doet in voorbeeldsituaties; door ouders te betrekken bij spelactiviteiten en samen bekijken hoe zij thuis speelruimte kunnen creëren; door tips te geven over passend spelmateriaal bij de ontwikkelingsfase van het kind; en door buitenshuis activiteiten te stimuleren die de ervaringswereld van kinderen verrijken.

Het stimuleren van ouderlijke betrokkenheid en empoweren van ouders in hun opvoedrol

(subdoel 2): door ouders bewust te maken van de belangrijke rol die zij in de ontwikkeling van hun kind kunnen vervullen; door met ouders te praten over het effect van positieve gedragsbeïnvloeding en het belang van positieve aandacht voor de (spel)ontwikkeling en initiatieven van kinderen; door in concreet voorbeeldgedrag te demonstreren hoe je in alledaagse interacties het gedrag van kinderen kunt stimuleren en door positieve ouder-kind interacties te bekrachtigen.

Het bevorderen van voorzieningengebruik (subdoel 3): door ouderschap verder te versterken door (mogelijk) sociaal isolement te doorbreken door gezinnen thuis op te zoeken, ondersteunend contact op te bouwen en interesse te tonen in de dagelijkse leefwereld van ouders en kinderen, door ouders te stimuleren om drempels te overwinnen en meer gebruik te maken van beschikbare hulpbronnen en voorzieningen in de wijk.

Verantwoording

Vanuit een ontwikkelingsperspectief biedt spel aanzienlijke voordelen voor de ontwikkeling van kinderen (Erikson, 1977; Piaget, 1962). Spelenderwijs worden belangrijke fysieke, cognitieve, emotionele en sociale vaardigheden geoefend (Bateson, P., 2015; Nijhof et al., 2018; Singer, Golinkoff & Hirsh-Pasek, 2006; Van der Aalsvoort, 2017). In spelsituaties verwerken kinderen hun dagelijkse ervaringen, leren ze hun gevoelens te uiten en oefenen zij met verschillende rollen (Berk, Mann & Ogan, 2006).

Een empirisch onderzoek onder 45 kinderen van drie tot vijf jaar met en zonder ontwikkelingsproblemen toont aan dat spelcompetentie van jonge kinderen profiteert van gerichte ondersteuning en stimulering. Kinderen met ontwikkelingsproblemen kunnen hetzelfde spelniveau bereiken als hun leeftijdsgenoten zonder ontwikkelingsproblemen wanneer zij begeleid worden en voorbeeldgedrag krijgen in het gebruik van spelmateriaal (Van der Pol, 2005). Uit onderzoek bij verschillende spelinlopen in Amsterdam blijkt dat ouders door gerichte en begeleide spelstimulering meer zicht krijgen op de ontwikkeling en interesses van hun kind (Slot & Leseman, 2023). Ze doen inspiratie op voor spel en opvoeding, en passen praktische ideeën thuis toe. De vaste structuur en herkenbare routines ondersteunen de overgang naar de voorschool.

Spel aan Huis maakt gebruik van de volgende (werkzame) elementen:

Ontwikkelingssensitieve aanpak

De voor- en vroegschoolse leeftijdsfase wordt beschouwd als een sensitieve periode voor de ontwikkeling van het brein en de executieve functies, die essentieel zijn voor het leervermogen en het psychosociaal welzijn van kinderen (Knudsen et al., 2006; Thompson & Steinbeis, 2020). Executieve functies ondersteunen vaardigheden zoals vooruitdenken, plannen, schakelen tussen activiteiten en taakgericht werken, en blijken

een grotere invloed te hebben op schoolsucces en sociale aanpassing dan intelligentie alleen. Vrij spel en verbeeldend spel bieden een belangrijk oefenterrein voor de ontwikkeling van deze functies (Leseman, 2012; Berk & Meyers, 2013). De Spel aan Huis-aanpak bouwt hierop voort met een op maat gemaakt speelplan, gevarieerde spelactiviteiten en spelbegeleidingstechnieken die zijn afgestemd op de ontwikkelingsfase van het kind.

Gerichte spelstimulering

Binnen *Spel aan Huis* is gerichte spelstimulering gebaseerd op de vier speelwerelden van Vermeer (1972). Deze speelwerelden beschrijven de ontwikkeling van kinderen:

1. Lichamelijke wereld (vanaf 0 jaar): sensopatisch spel en spelend bewegen.
2. Hanteerbare wereld (1-2 jaar): manipulatief spel zoals stapelen en bewegen met objecten.
3. Esthetische wereld (2-3 jaar): creatief spel zoals vormen maken en bouwen.
4. Illusieve wereld (3 jaar en ouder): fantasiespel en rollenspel.

Iedere speelwereld onderscheidt zich van de vorige doordat het kind in toenemende mate een eigen invulling geeft aan de omgevende wereld. Binnen iedere speelwereld worden verschillende spelsoorten onderscheiden. De indeling van Vermeer wordt nog steeds gezien als een goed hanteerbare beschrijving van de verschillende ontwikkelingsstadia binnen het kinderspel (Poel & Blokhuis, 2008; Van der Aalsvoort, 2017). Ook wordt het veelvuldig gehanteerd bij in het observeren van spel bij diagnostisch en wetenschappelijk onderzoek.

Spel en communicatie

Bij de gerichte spelstimulering worden ook communicatietechnieken gebruikt, zoals verwoorden, stimuleren en structureren, gecombineerd met de 'VAT-principes' (**V**olgen, **A**anpassen, **T**oevoegen) die in het Canadese Hanen®-programma effectief zijn gebleken (Manolson, 1998; Pepper & Weitzman, 2013). Het doel is om aan te sluiten bij de speelwereld van het kind en tegelijkertijd nieuwe uitdagingen te bieden die de ontwikkeling bevorderen (scaffolding). De VAT-principes geven ouders ook praktische richtlijnen om de ontwikkeling van hun kind te volgen en te stimuleren.

Een verwant kader is dat van De Haan (2017), die spreekt over de drie **V's**: **V**erkennen, **V**erbinden en **V**errijken. Ook de 3 V's bieden een pedagogische basis voor sensitieve en responsieve interactie, waarin de professional of ouder zich openstelt voor het perspectief van het kind (verkennen), aansluiting zoekt bij zijn beleving (verbinden) en verrijking biedt in de vorm van taal en ervaringen (Boland, Van de Weghe, Vancraeyveldt, & Aerden, 2022).

Bevorderen van sensitief en responsief ouderschap

Onderzoek naar de effecten van vroegkinderlijke stimulering benadrukken het belang van een responsieve opvoedstijl en sensitieve ouder-kind interacties als voedingsbodem voor het bevorderen van ontwikkelingskansen (Jonkman, Crone, Hosman & Raat, 2020; Smeekens, Riksen-Walraven & van Bakel 2008; Van Bakel & Riksen-Walraven, 2002). Mogelijk is de wijze waarop ouders en kinderen met elkaar communiceren belangrijker dan het getrouw uitvoeren van educatieve opdrachten zoals in veel VVE-programma's het geval is. Beter is het om initiatieven van kinderen te volgen en hen door middel van vragen of hints uit te dagen om zelf oplossingen te bedenken voor situaties die zich voordoen (Boland et al, 2022; Siraj-Blatchford, 2009). Nederlands onderzoek naar

programma's voor de voor- en vroegschoolse educatie bevestigt bovengenoemde inzichten (Leseman, 2012). De spelbegeleidingstechnieken die binnen Spel aan Huis worden gebruikt zijn gericht op het stimuleren van dit type ouder-kind interacties. Wat betreft het demonstreren en stimuleren van een responsieve interactiestijl wordt in de speelsessies gewerkt vanuit de volgende vier pedagogische dimensies (Riksen-Walraven 1989):

1. Het bieden van emotionele ondersteuning;
2. Respect voor de autonomie van het kind;
3. Structuur bieden en grenzen stellen;
4. Op het ontwikkelingsniveau van het kind afgestemde informatie en uitleg.

Een recente meta-analyse toont aan dat opvoedinterventies die ouderlijke sensitiviteit en responsiviteit ondersteunen significant meer effect hebben op de cognitieve ontwikkeling van kinderen, opvoedpraktijken en ouder-kindinteracties dan opvoedinterventies zonder deze componenten (Jeong et al, 2020). Binnen Spel aan Huis worden ouders actief betrokken via gesprekken en spelactiviteiten met de stagiair, zoals modeling en meespelen, waardoor zij niet alleen het proces ondersteunen, maar ook zelf deel uitmaken van de interventie.

Ouders stimuleren en positief bekrachtigen

Kernelementen die binnen preventieve opvoedinterventies door ouders als het meest nuttig worden ervaren zijn: advies of instructies over opvoedvaardigheden, het krijgen van feedback en je praktisch of emotioneel gesteund voelen (Jonkman et al., 2020). Spelsituaties creëren een unieke context om te oefenen met een positieve en stimulerende opvoedstijl, aangezien de interactie tussen ouder en kind anders is dan in andere situaties (Pettit, Brown, Mize, & Lindsey, 1998; Van der Aalsvoort, 2017). Tijdens spelmomenten is de relatie tussen ouder en kind meer gelijkwaardig en ontspannen (Harel & Scher, 2003; Volling, McElwain, Notaro, & Herrera, 2002). Binnen Spel aan Huis wordt gebruik gemaakt van positieve opvoedstrategieën uit het Triple P-programma (Sanders et al., 2017) of de oudercursussen Peuter in Zicht of Opvoeden & Zo.

Empowerment

Veel ouders binnen Spel aan Huis hebben weinig gelegenheid gehad om onderwijs te volgen. Soms hebben zij een geschiedenis met veel negatieve ervaringen (ook met hulpverlening). Vaak hebben de ouders weinig zelfvertrouwen en weinig inzicht in de belangrijke rol die zij hebben in de ontwikkeling van hun kinderen.

Ouders ervaren een stagiaire als laagdrempelig en er ontstaat vaak een gevoel van gelijkwaardigheid. De ouders zien hoe de spelbegeleider aan het begin van de interventie op zoek is naar manieren om het kind met plezier te laten spelen en hoe zij haar gedrag daaraan aanpast, en welke materialen nodig zijn. Doordat ouders dit proces van dichtbij en stap-voor-stap meemaken, zullen zij ervaren dat zij dit zelf ook kunnen (empowerment). De inbreng van de ouders is van groot belang bij het stellen van doelen, de invulling van de speelsessie en het beoordelen van de vorderingen. De begeleider zal de ouders steeds aanmoedigen om hun belangrijke inbreng te geven.

Het versterken van de eigen kracht en het vergroten van het zelfvertrouwen van ouders wordt in de literatuur genoemd als een effectieve benadering binnen de opvoedingsondersteuning (Laffra & Nikken, 2024). De spelbegeleider poneert zichzelf

niet als deskundige op het gebied van spel of de ontwikkeling van kinderen, maar sluit aan bij de kennis die ouders over hun kind hebben en de competenties van ouders. In de gesprekken tussen spelbegeleider en ouder geven zij elkaar feedback en steunen elkaar. Ouders krijgen de ruimte en worden voorzichtig uitgedaagd om kleine stappen te zetten in de door henzelf gestelde doelen. De aandacht gaat naar wat goed gaat en kleine positieve stappen worden onderkend en bekrachtigd.

Dit zijn belangrijke elementen om ouders een gevoel van competentie en bekwaamheid (self-efficacy) te geven. Self-efficacy wordt gezien als belangrijke factor om een verandering in gedrag mogelijk te maken en laten voortbestaan (Ince & Udo, 2018). Gedurende de interventie zal de spelbegeleider haar eigen rol steeds iets kleiner proberen te maken en de rol van ouders groter. Dit is erop gericht dat na afloop van de interventie de ouder(s) met zelfvertrouwen verder kunnen met het stimuleren van de ontwikkeling van het kind.

Leren op basis van modeling

Modeling is een effectieve leermethode voor kortetermijnleren en is gebaseerd op de sociale leertheorie (Bandura, 1965, 1977), die het belang van leren door observatie benadrukt. Het leereffect wordt versterkt wanneer ouders zien dat het gedemonstreerde gedrag succesvol is, bijvoorbeeld wanneer de aanpak van de SAH-begeleider resulteert in langer en plezieriger spelen, goed luisteren of zelfstandig bezig zijn van hun kind. Reflecteren op spelactiviteiten samen met ouders helpt hen te begrijpen welke acties het gedrag van hun kind beïnvloeden. Oefening van vaardigheden door ouders met begeleiding en positieve bekrachtiging, zoals positieve feedback van de SAH-begeleider, versterkt het leereffect verder (Rimm, Masters & John, 1974). Het doel van modeling, gecombineerd met gedragsoefening en bekrachtiging, is dat het nieuwe gedrag ook buiten de spelsituaties wordt toegepast. De SAH-begeleider kan dit stimuleren door samen met de ouder te bespreken hoe zij de aanpak buiten het spel kunnen toepassen en praktische tips te geven.

Uit een recente meta-analyse blijkt dat er gunstige effecten gevonden worden voor preventieve opvoedinterventies die gebruik maken van het oefenen van het gedrag en van het vergelijken van uitkomsten (door positieve en negatieve uitkomsten van het gedrag te bespreken) (Crone & Jonkman, 2021). Hierbij hebben de interventies waarin het gedrag geoefend wordt een statistisch groter effect dan wanneer interventies niet aangeven dat ze oefenen.

Laagdrempelige en stap-voor-stap aanpak met stagiairs

Spel aan Huis heeft een flexibele opzet om ouders in het begin niet te zwaar te belasten, wat helpt om de drempel tot deelname laag te houden en gevoelens van falen te voorkomen. Dit is van belang omdat het voortijdige uitval kan voorkomen (Katz, La Placa, & Hunter, 2007). De betrokkenheid van ouders wordt steeds iets vergoot, in een tempo dat past bij het gezin.

De basis van Spel aan Huis is spel, daardoor is SAH laagdrempelig en niet-bedreigend. Het is een aanpak die plezier en ontspanning brengt in gezinnen die te maken hebben met tegenslagen. Een veilige en ondersteunende leeromgeving is cruciaal, waarbij de inzet van een stagiair gunstig kan werken, omdat ouders en stagiaire gezamenlijk hun kennis en ervaring vergroten. Ouders vinden het vaak prettig om een bijdrage te kunnen leveren aan de opleiding van de stagiaire, waardoor er wederkerigheid in het contact kan ontstaan.

Home-based aanpak voor een (cultureel) diverse doelgroep

Er zijn verschillende effectieve programmamodellen om opvoedinterventies uit te voeren, waarvan de home-based aanpak er één is (Jeong et al, 2020). Uit een meta-analyse blijkt dat huisbezoekprogramma's bijdragen aan het versterken van opvoedvaardigheden en (positief) opvoedgedrag (Sweet & Appelbaum, 2004). Home-based leer-interventies voor peuters worden daarnaast als (nog) praktischer toepasbaar ervaren door uitvoerders dan center-based interventies (Bleses et al., 2024), wat mogelijk de kans op een effectieve uitvoering vergroot. Daarnaast kenmerken deze interventies zich door meer kleinschalige activiteiten en individuele interacties, hoewel de kinduitkomsten grotendeels vergelijkbaar zijn met center-based interventies (Bleses et al., 2024). Bovendien maken niet alle ouders gebruik van center-based voorzieningen zoals spelenlopen (Slot & Leseman, 2023), bijvoorbeeld door werktijden, bereikbaarheid of persoonlijke drempels zoals taalbarrières of moeite met groepsdeelname. Een home-based aanbod zoals Spel aan Huis vormt voor hen een passend en laagdrempelig alternatief.

De keuze voor huisbezoeken als interventiestrategie is daarnaast gebaseerd op internationaal onderzoek naar effectieve ondersteuning van gezinnen in risicovolle omstandigheden (Sweet & Appelbaum, 2004; Kendrick et al., 2000). Home-based interventies hebben over het algemeen meer effect en bereik onder moeilijk bereikbare groepen in kwetsbare omstandigheden (Crone & Jonkman, 2021; Kendrick et al., 2000). Deze interventies zijn het meest kansrijk wanneer huisbezoeken wekelijks plaatsvinden en over een langere periode worden uitgevoerd, met een vaste uitvoerder om een vertrouwensband op te bouwen (Kendrick et al., 2000).

Focus op bevorderen voorzieningengebruik

Onderzoek toont aan dat sociale uitsluiting, gezinsisolement en het ontbreken van een steunend netwerk risicofactoren zijn voor de gezonde ontwikkeling en sociale aanpassing van kinderen (Groenendaal & Van Yperen, 1994). Daarentegen fungeren sociale verbondenheid, informele steun van familie en vrienden, en het gebruik van hulpbronnen en voorzieningen als beschermende factoren, vooral in tijden van tegenslag (Ince, Van Yperen, & Valkesteyn, 2013; Johnson, 2018). Vooral voor kwetsbare gezinnen is het versterken van het sociaal netwerk essentieel. Dit gebeurt via wekelijkse huisbezoeken aan geïsoleerde gezinnen, gezamenlijke bezoeken aan wijkvoorzieningen, attenderen op beschikbare hulpbronnen of mogelijke deelname aan schoolactiviteiten etc. Dergelijke ondersteunende structuren versterken sociale steun voor ouders en hebben positieve effecten op kinderen, zoals een toename van sociale vaardigheden (Rumping, 2022). Preventieve opvoedinterventies gericht op sociale steun hebben daarnaast een significant effect bij gezinnen met een lage sociaaleconomische status (Crone & Jonkman, 2021).

Het persoonlijke contact en de samenwerking met stagiairs binnen Spel aan Huis bieden ouders praktische ondersteuning om kleine stappen te zetten richting positieve veranderingen. Kleine aanpassingen in interacties tussen ouder en kind kunnen samen bijdragen aan merkbare verbeteringen in hun dagelijks leven, wat aansluit bij het concept van transactionele ontwikkeling (Sameroff & Fiese, 2000). Hoewel Spel aan Huis slechts een bescheiden bijdrage levert, is het belangrijk om de actieve betrokkenheid van ouders te blijven stimuleren in verdere activiteiten van andere wijkvoorzieningen. Samenwerking met lokale partners binnen voor- en vroegschoolse voorzieningen, het sociale domein en preventief jeugdbeleid is daarom een kernaspect van Spel aan Huis.

4. Onderzoek

Onderzoek naar de uitvoering

a)

Titel: Procesevaluatie Spel aan Huis (SAH)
Auteur: N. de Bruyn & F. Bevaart
Jaar van uitgave: 2023
Organisatie: Significant Stories

b)

Type onderzoek: Bereikcijfers + procesevaluatie
Onderzoeksmethode: Kengetallen + evaluatieonderzoek
Omvang onderzoek: Kengetallen 13 SAH locaties en evaluatie door 19 coördinatoren + 18 stagiairs + 24 gezinnen
Periode: 2021-2023

c)

Dertien (87%) van de SAH-locaties hebben **bereikcijfers** aangeleverd voor 2021 en 2022. In 2021 hebben in totaal 596 gezinnen een SAH-traject afgerond; in 2022 681 gezinnen. In de gemeente Breda worden de meeste gezinnen bereikt (42% van het totaal in 2022): op basis van dossierinformatie is bij deze locatie een beknopte uitvalanalyse gedaan. De casus in Breda toont aan dat 96% van de gezinnen (dreumesen + peuters) start als zij zijn aangemeld en dat ook 96% van de gezinnen het traject afmaakt wanneer zij eenmaal gestart zijn. De belangrijkste redenen om niet te starten zijn dat ouders zich bedenken of het te druk hebben. Het te druk hebben is ook de belangrijkste reden om het SAH-traject voortijdig te beëindigen.

Om te onderzoeken **in hoeverre de doelen van SAH behaald worden** volgens coördinatoren en stagiairs is juni-juli 2023 een digitale vragenlijst uitgezet. Van de 25 landelijk actieve coördinatoren hebben 19 (76%) deze ingevuld. Van alle stagiairs vulden 18 personen de vragenlijst in, wat neerkomt op ongeveer 10%. De lage respons onder de stagiairs werd grotendeels veroorzaakt door het uitzetten van de vragenlijst rond de zomervakantie. Daarnaast zijn twee eerdere ouderevaluaties (2021) van locaties Delft en Arnhem gebruikt waarin de doe-evaluatie grotendeels overeenkwam met de huidige digitale vragenlijst om zicht te krijgen op het ouderperspectief. De data zijn op een 5-puntsschaal geharmoniseerd, met hierbij de opmerking dat de uitkomsten met betrekking op stagiairs, maar ook op ouders niet representatief zijn.

Wat opvalt is dat ouders, begeleiders, en coördinatoren allen positief zijn in hoeverre de spelontwikkeling van kinderen is gestimuleerd en verrijkt (~4.0). Daarnaast zijn ouders ongeveer net zo positief over in hoeverre zij zich bekrachtigd voelen in hun rol als opvoeder (4.2), maar begeleiders en coördinatoren een stuk minder (~3.5). Ouders en spelbegeleiders zijn matig tevreden over in hoeverre hun sociaal netwerk is versterkt (~2.7), coördinatoren scoren dit hoger (3.4).

De coördinatoren zijn gemiddeld 6.4 jaar werkzaam bij SAH en 63% van hen is zelf ooit gestart als spelbegeleider. Gemiddeld beoordelen coördinatoren SAH met een 8,3. Hieronder volgt een korte samenvatting van de belangrijkste uitkomsten en op welke manier de verbeterpunten zijn verwerkt door SAH.

Tevredenheid ondersteunende materialen en voorbereiding

De landelijke training en handleiding worden voldoende gescoord. Daarnaast geeft **84%** van de coördinatoren aan **goed voorbereid** te zijn geweest toen zij de SAH moesten gaan uitvoeren.

Tevredenheid bereik SAH

Het lukt coördinatoren om voor het grootste gedeelte gezinnen te bereiken die het meest profiteren van SAH (gemiddeld 4.1: iets hoger dan 4: 'grootste gedeelte wel'). Zichtbaarheid, samenwerking met doorverwijzers en aanmeldingen worden genoemd als zaken die goed gaan. Op het gebied van capaciteit, diversiteit, en communicatie zijn er zaken die aangepakt kunnen worden om het bereik en de impact van het programma verder te vergroten.

Tevredenheid samenwerking andere organisaties

Coördinatoren hebben net iets vaker wel dan niet tijd om binnen hun coördinatie-uren met andere organisaties samen te werken (gemiddeld **3,4**: tussen 3: 'soms wel/soms niet' en 4: 'vaak' in). De coördinatoren zijn over het algemeen zeer tevreden over de samenwerking met andere instanties, waarbij met name de communicatie, waardering, en de gezamenlijke inzet voor gezinnen hoog in het vaandel staan. De verbeterpunten betreffen vooral de noodzaak van een efficiëntere informatiedeling, regelmatigere overlegstructuren, en een duidelijkere positionering en imago van SAH binnen het netwerk van samenwerkingspartners.

Succesfactoren en verbeterpunten SAH

De belangrijkste succesfactoren zijn volgens de coördinatoren:

- Laagdrempeligheid dankzij de inzet van studenten;
- Het gebruik van spel als een effectief leermedium;
- Een positieve benadering naar ouders;
- Methodische begeleiding;
- Huisbezoeken die inzicht en vertrouwen bieden;
- Totale gezinsbetrokkenheid;
- Resultaatgerichtheid met een preventieve focus;
- Wederzijdse voordelen door de inzet van studenten;
- Gewaardeerde tijd en aandacht die bijdragen aan de groei van het kind.

De belangrijkste verbeterpunten zijn:

- Extra inzetten op taalbarrières bij gezinnen;
- Behoeftte aan actualisering en modernisering van SAH. Daarbij vooral aandacht voor: methodiek, criteria voor aanmelding, handleiding & intervisie coördinatoren, digitale vindbaarheid en promotiematerialen;
- Wachtlijsten voorkomen en inzet op het capaciteitstekort dat ontstaat bij een afname in het aantal stagiairs;
- Voldoende tijd voor samenwerking met andere organisaties;
- Voldoende aandacht voor de persoonlijke ontwikkeling, aanpassingsvermogen en aanpak van (jonge) spelbegeleiders;
- Aandacht voor landelijke uniformiteit.

Spel aan Huis werkt op de volgende manieren aan deze verbeterpunten:

- De landelijke training voor coördinatoren is aangepast om meer uniformiteit te krijgen in evaluatie en monitoring
- De methodiekbeschrijving zal voor de stagiaires een overzicht krijgen van wat zij in welke week van het programma moeten uitvoeren
- Er is meer aandacht in de trainingen voor vrij spel en buiten spelen
- Er wordt een flyer voor ouders ontwikkeld
- Er wordt geëxperimenteerd met de inzet van MBO-4 stagiaires

5. Samenvatting Werkzame elementen

De belangrijkste werkzame elementen van Spel aan Huis zijn:

- Ontwikkelingssensitieve aanpak;
- Beïnvloeding van de ontwikkeling in de voor- en vroegschoolse leeftijd d.m.v. spel;
- Gerichte spelstimulering;
- Verrijken van de spelomgeving van kinderen;
- Bevorderen van sensitief en responsief ouderschap;
- Ouders stimuleren en positief bekrachtigen;
- Leren op basis van modeling;
- Flexibele en laagdrempelige aanpak afgestemd op de behoeften en draagkracht van ouders (bijv. op maat gemaakt speelplan, participatie van ouders geleidelijk opbouwen, programma kan indien nodig met een half jaar worden verlengd);
- Home-based aanpak voor een (cultureel) diverse doelgroep;
- Aandacht voor versterken maatschappelijke participatie van gezinnen;
- Nauwe samenwerking met andere voorschoolse voorzieningen in de wijk.

Aangehaalde literatuur

Altenburg, L. (1998) Spel aan Huis/Samenspel. Opleiding Orthopedagogiek/Wetenschapswinkel voor onderwijs, Rijksuniversiteit Groningen.

Bakel, van H.J.A. & Riksen-Walraven, J.M.A. (2002). Parenting and development of one-year-olds: Links with parental, contextual, and child characteristics. *Child Development*, 73(1), 256-273.

Bandura A. (1965). Influence of models' reinforcement contingencies on the acquisition of imitative responses. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1(6), 589-595.

Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Bartelink, C. & Verheijen, E. (2012). Wat werkt bij het versterken van het sociale netwerk van gezinnen? Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
http://Download-NJi/Wat-werkt-publicatie/Watwerkt_Sociaalnetwerkversterken.pdf

Bateson, P., 2015. Playfulness and creativity. *Curr. Biol.* 25, R12–16.

Berk, L. E., Mann, T.D., & Ogan, A.T. (2006). Make-Believe play: Wellspring for development of self-regulation. In D. Singer, R.M. Golinkoff, & Hirsh-Pasek (Eds.), *Play = Learning: How play motivates and enhances children's cognitive and social-emotional growth*. New York, NY: Oxford University Press.

Berk, L. E., Meyers, A.B. (2013) The Role of Make Believe Play in the Development of Executive Function Status of Research and Future Directions. *American Journal of Play*. September 2013, Vol. 6 Issue 1, p 98 -110

Berkhout, L (2012). Play and Psycho-social health of boys and girls aged four to six. *Academisch Proefschrift, Faculteit medische wetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen*.

Biglan, A. (2015a). *The nurture effect: How the science of human behavior can improve our lives and our world*. Oakland, CA: New Harbinger Publications.

Bleses, D., Jensen, P., Højen, A., Willemsen, M. M., Slot, P., & Justice, L. M. (2024). Examining the effects of an infant-toddler school readiness intervention in center- and family-based programs: Are results generalizable? *Early Childhood Research Quarterly*, 67, 252-264. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2024.01.001>

Boland, A., Van de Weghe, J., Vancraeyveldt, C., & Aerden, I. (2022). *De kracht van spel: Waar leerkrachten en jonge kinderen elkaar ontmoeten* (1e druk). SWP.

Boneva, T., & Rauh, C. (2018). Parental beliefs about returns to educational investments—The later the better? *Journal of the European Economic Association*, 16(6), 1669–1711. <https://doi.org/10.1093/jeea/jvy019>

- Bornstein, M.H., & Putnick, D.L. (2012). Cognitive and Socioemotional Caregiving in Developing Countries. *Child Development* 83: 43–61.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (2002). Preparing a world for the infant in the twenty-first century: the research challenge. In J. Gomes-Pedro, J.K. Nugent, J.G. Young & T.B. Brazelton (Eds.), *The infant and family in the twenty-first century* (pp. 45-52). New York: Brunner-Routledge.
- Brown, P.S., Sutherby, J.A., Therrell, J.A., and Thornton, C.D. (2001) Play is essential for brain development'. *International Play Equipment. Manufacturers Association News*: Austin, Texas
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2024). [Armoede in Nederland 2018-2023](#)
- Cochran, M. (1992). Parent Empowerment: Developing a Conceptual Framework. *Family Science Review*, 5 (1&2), 3-21
- Crone, M. R. & Jonkman, H. (2021). *Werkzame elementen in preventieve opvoedinterventies, deel 2: Programma's, praktijk en professionals*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- De Falco S, Emer A, Martini L, Rigo P, Pruner S, Venuti P. Predictors of mother-child interaction quality and child attachment security in at-risk families. *Front Psychol*. 2014 Aug 20;5:898. doi: 10.3389/fpsyg.2014.00898. PMID: 25191287; PMCID: PMC4138774.
- Doepke, M., & Zilibotti, F. (2017). Parenting with style: Altruism and paternalism in intergenerational preference transmission. *Econometrica*, 85(5), 1331–1371. <https://doi.org/10.3982/ECTA14643>
- Eshel, N., Daelmans, B., Cabral de Mello, M., & Martines, J. (2006). Responsive parenting: Interventions and outcomes. *Bulletin of the World Health Organization*, 84(12), 991–998. <https://doi.org/10.2471/blt.06.030163>
- Erikson, E.H., 1977. *Toys and Reason: Stages in the Ritualization of Experience*. W. W. Norton & Company, New York.
- Factsheet Jaarverslag Spel aan Huis 2014. Tilburg: Contour de Twern.
- Fierloos, I., Windhorst, D, Fang, Y. & Raat, H. (2020). Empirisch onderzoek naar opvoedonzekerheid en het gebruik van opvoedondersteuning. Resultaten van het CIKEO-project. Deelrapport III. ErasmusMC- Universitair Medisch Centrum, Leids Universitair Centrum, Verwey-Jonker Instituut & Hosman Consultancy.
- GOAB. (z.d.). *Doelgroep en toeleiding*. GOAB. <https://goab.eu/themas/doelgroep-en-toeleiding/>

Goorhuis-Brouwer, S. (2012). *Spelenderwijs. Ontwikkeling en opvoeding van het jonge kind*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Groenendaal, J.H.A. & van Yperen, T.A. (1994). Beschermende en bedreigende factoren. In: J. Rispen, P.P. Goudena & J.J.M. Groenendaal (red.). *Preventie van psychosociale problemen bij kinderen en jeugdigen*. Houten/Zaventem: Bohn Stafleu Van Loghum

Harel, J., & Scher, A. (2003). Insufficient responsiveness in ambivalent mother–infant relationships: Contextual and affective aspects. *Infant Behavior and Development*, 26, 371–383.

Hernández-Alava M, Popli G. Children's Development and Parental Input: Evidence From the UK Millennium Cohort Study. *Demography*. 2017 Apr;54(2):485-511. doi: 10.1007/s13524-017-0554-6. PMID: 28233235; PMCID: PMC5371649.

Ince, D. & Udo, N. (2018). *Opvoedsteun: wat werkt?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Ince, D., van Yperen, T. & Valkesteijn, M. (2013). *Top tien positieve ontwikkeling jeugd. Beschermende factoren in opvoeden en opgroeien*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Inspectie van het onderwijs (2024). Ministerie van Cultuur, Onderwijs en Wetenschap. *Landelijk rapport LEA/VVE 2022/2023 & themaverdieping Resultaatafspraken vroegschoolse educatie*

Jeong J, Franchett EE, Ramos de Oliveira CV, Rehmani K, Yousafzai AK. Parenting interventions to promote early child development in the first three years of life: A global systematic review and meta-analysis. *PLoS Med*. 2021 May 10;18(5):e1003602. doi: 10.1371/journal.pmed.1003602. PMID: 33970913; PMCID: PMC8109838.

Johnston, C., Park, J. L., & Miller, N. V. (2018). Parental cognitions: Relations to parenting and child behavior. *Handbook of parenting and child development across the lifespan*, 395-414.

Jonkman, H., Crone, M. R., Hosman, C. M. H., & Raat, H. (2020). *Werkzame elementen in preventieve opvoedinterventies, deel 1: Overzicht, samenvatting en conclusies*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

JSO (2016) Jaarverslag 2015 Spel aan Huis Gouda.

Katz, I., La Placa, V., & Hunter, S. (2007). *Barriers to inclusion and successful engagement of parents in mainstream services*. Water End, York: Joseph Rowntree Foundation. Retrieved 17 March 2008.

Kendrick, D., Elkan, R., Hewitt, M., Dewey, M., Blair, M., Robinson, J. et al. (2000). Does home visiting improve parenting and the quality of the home environment? A systematic review and meta-analysis. *Archives of Disease in Childhood* 82(6): 443–51.

Ketelaar, A., & Wilsing, K. (2019). *De doelgroepdefinitie VVE in de nieuwe GOAB-periode: Een handreiking* (Versie 1). Oberon.

https://goab.eu/media/2qapdv3h/de_doelgroepdefinitie_vve_in_de_nieuwe_goab-periode.pdf

Knudsen, E. I., Heckman, J. J., Cameron, J. L., and Shonkoff, J. P. (2006). Economic, neurobiological, and behavioral perspectives on building America's future workforce. *Proc. Natl. Acad. Sci. USA* 103, 10155–10162.

Laffra, J. & Nikken, P. (2014). *Wat werkt bij het versterken van eigen kracht?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Lai, N. K., Ang, T. F., Por, L. Y., & Liew, C. S. (2018). The impact of play on child development-a literature review. *European Early Childhood Education Research Journal*, 26(5), 625-643.

Lareau, A. (2003). *Unequal Childhoods: Race, class, and family life*. Berkeley/Los Angeles: University of California Press.

Lee, J.S. & Bowen, N. K.(2006). Parent Involvement, Cultural Capital, and the Achievement Gap Among Elementary School Children. *American Educational Research Journal*, 43(2), 193-218

Leren@Breda (2016). Inhoudelijke verantwoording VVE- Spel Thuis en Dreumes-Spel Thuis. Periode januari t/m december 2015.

Leseman, P.P.M., Sijssling, F.F., Jap-a-Joe, S.R., & Shin, S. (1995). Gezinsdeterminanten van de cognitieve ontwikkeling van Nederlandse, Surinaamse en Turkse kleuters van 4-5 jaar. *Pedagogische Studiën*, 72, 186-205.

Leseman, P. (2012). Preschool learning-related skills (E. Melhuish, topic editor) In R.E. Tremblay, M. Boivin & R. Peters (Eds.), *Encyclopedia on Early Childhood Development* (pp. 1-8). Montreal, Quebec: Centre of Excellence for Early Childhood Development and Strategic Knowledge Cluster on Early Child Development. Online publication, available at: <http://www.child-encyclopedia.com/documents/LesemanANGxp1.pdf>.

Manolson, A., Ward,B.(1998). *Jij bent belangrijk voor de ontwikkeling van je kind. Werkboek voor ouders*. Amsterdam: SWP. Zie ook: *It Takes Two to Talk®* op research summaries for professionals. <http://www.hanen.org/Helpful-Info/Research.aspx>

Metaferia BK, Futo J, Drew R, Takacs ZK. Parents' Beliefs About Play and the Purpose of Preschool Education, Preschoolers' Home Activity and Executive Functions. *Front Psychol*. 2020 May 28;11:1104. doi: 10.3389/fpsyg.2020.01104. PMID: 32670139; PMCID: PMC7326145.

Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). *Voorschoolse educatie: Cijfers en feiten*. Geraadpleegd op [datum], van <https://www.nji.nl/cijfers/voorschoolse-educatie>

Nijhof SL, Vinkers CH, van Geelen SM, Duijff SN, Achterberg EJM, van der Net J, Veltkamp RC, Grootenhuis MA, van de Putte EM, Hillegers MHJ, van der Brug AW, Wierenga CJ, Benders MJNL, Engels RCME, van der Ent CK, Vanderschuren LJMJ,

Lesscher HMB. Healthy play, better coping: The importance of play for the development of children in health and disease. *Neurosci Biobehav Rev.* 2018 Dec;95:421-429. doi: 10.1016/j.neubiorev.2018.09.024. Epub 2018 Sep 29. PMID: 30273634.

Tuijnman, A. & Nikken, P. (2023). *Verdiepend Onderzoek Iene Miene Media*.

Pepper & Weitzman (2013) *It Takes Two To Talk: A Practical Guide For Parents of Children With Language Delays*.

Pettit, G.S., Brown, E. G., Mize, J., & Lindsey, E. (1998). Mothers' and fathers' socializing behaviors in three contexts: Links with children's peer competence. *Merrill-Palmer Quarterly*, 44, 173–193.

Piaget, J., 1962. *Play, Dreams and Imitation in Childhood*. W.W. Norton & Company Inc, New York.

PlayWales (2024). *Play deprivation: the causes and consequences for child development, and the potential of playwork*.

Poel, van der L. & Blokhuis, A. (2008). *Wat je speelt ben je zelf: Over spel en spelbegeleiding*. Bohn Stafleu van Loghum.

Pol, P.J. van der (2005). *Kracht en macht van spel en verbeelding*. [Force and power of play and imagination] Academisch proefschrift. Universiteit van Leiden.

Rigter, M. (2015) *Verworven vaardigheden van ouders na VVE / Spel Thuis*. Tilburg Fontys Hogeschool Pedagogiek.

Rijlaarsdam, J. (2014). *Social Disadvantage and Child Emotional and Behavioral Problems: At HOME in the Netherlands*. Academisch Proefschrift, Rotterdam: Erasmus universiteit.

Riksen-Walraven. J.M.A.(1989) *Inspelen op baby's en peuters. Ontwikkelingsspelletjes*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum

Rimm, D. C.& Masters, J. C.(1974) . *Behavior therapy: Techniques and empirical findings*. Oxford, England: Academic Press. xvi 513 pp.

Roopnarine, J. L., Yildirim, E. D., & Davidson, K. L. (2019). Mother-child and father-child play in different cultural contexts. In P. K. Smith & J. L. Roopnarine (Eds.), *The Cambridge handbook of play: Developmental and disciplinary perspectives* (pp. 142–164). Cambridge University Press.

Rubio-Codina, M., Attanasio, O., Meghir, C., Varela, N. & Grantham-McGregor, S. (2013). *The Socio-economic Gradient of Child Development: Cross-sectional evidence from children 6–42 months in Bogotá*. London: Mimeo Institute for Fiscal Studies.

Rumping, S. (2022). *Fostering supportive structures for families in the neighbourhood*. [Research HvA, graduation external, Universiteit van Amsterdam]. Hogeschool van Amsterdam, Faculteit der Maatschappijen

Gedragwetenschappen. <https://hdl.handle.net/11245.1/64901025-6891-4599-8d47-638b8de15922>

Sameroff A.J., & Fiese, B.H. (2000) Transactional regulation: The developmental ecology of early intervention. In: Shonkoff J.P, Meisels S.J, eds. *Handbook of early childhood intervention*. 2. New York: Cambridge University Press; pp. 135–159.

Sanders, Matthew R., and others (eds), 'Core Principles and Techniques of Positive Parenting', in Matthew R. Sanders, and Trevor G. Mazzucchelli (eds), *The Power of Positive Parenting: Transforming the Lives of Children, Parents, and Communities Using the Triple P System* (New York, 2017; online edn, Oxford Academic, 1 Dec. 2017), <https://doi.org/10.1093/med-psych/9780190629069.003.0004>, accessed 14 Nov. 2024.

Scholten, U. (1985). *Spel en speelgoed bij geestelijk gehandicapte kinderen*. Nijmegen: Dekker & van de Vegt.

SCP/CBS (2014). Armoede signalement december 2014. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau | Centraal Bureau voor de Statistiek.

Shonkoff, J.P. & Richter, L. (2013). The powerful reach of child development: a science-based foundation for sound investment. In: Britto, P.R., Engle, P. & Super, C. (eds) *Handbook of Early Childhood Development Research and its Impact on Global Policy*. New York: Oxford University Press.

Singer, D.G., Golinkoff, R.M., Hirsh-Pasek K, eds. (2006) *Play = Learning: How Play Motivates and Enhances Children's Cognitive and Social-Emotional Growth*. New York: Oxford University Press.

Siraj-Blatchford, I. & Siraj-Blatchford, J. (2009). *Improving children's attainment through a better quality of family-based support for early learning*. London: Institute of Education, University of London.

Slot, P., & Leseman, P. (2023). *Spelinloop Amsterdam: Ervaringen van ouders en professionals*. Universiteit Utrecht.
https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/436173/Spelinloop_Rapport_definitief.pdf?sequence=1

Smeekens, S., Riksen-Walraven, J. M. A., & Van Bakel, H. J. A. (2008). Profiles of development and adjustment in preschoolers as related to the quality of the parent-child interaction. *Journal of Research in Personality*.

Sweet, M. & Appelbaum, M. (2004) 'Is home visiting an effective strategy? A meta-analytic review of home visiting programs for families with young children', *Child Development*, vol 75, no 5, pp 1435–1456.

Thompson A, Steinbeis N. Sensitive periods in executive function development. *Curr Opin Behav Sci*. 2020 Dec;36:98-105. doi: 10.1016/j.cobeha.2020.08.001. PMID: 33457470; PMCID: PMC7789036.

Van der Aalsvoort, G. M. (2017). *Het belang van spelen: Suggesties om spel te bevorderen bij kinderen van 2 tot 13 jaar*. Acco Uitgeverij B.V.

Vermeer, E.A.A. (1972). *Spel en spelpedagogische problemen*. Utrecht: Erven J. Bijleveld

Volling, B.L., McElwain, N.L., Notaro, P.C., & Herrera, C. (2002). Parents' emotional availability and infant emotional competence: Predictors of parent–infant attachment and emerging self-regulation. *Journal of Family Psychology*, 16, 447–465.

Yogman M, Garner A, Hutchinson J, Hirsh-Pasek K, Golinkoff RM; COMMITTEE ON PSYCHOSOCIAL ASPECTS OF CHILD AND FAMILY HEALTH; COUNCIL ON COMMUNICATIONS AND MEDIA. The Power of Play: A Pediatric Role in Enhancing Development in Young Children. *Pediatrics*. 2018 Sep;142(3):e20182058. doi: 10.1542/peds.2018-2058. Epub 2018 Aug 20. PMID: 30126932.

Zumbuehl, M., & Dillingh, R. (2020, december). *Ongelijkheid van het jonge kind* [Notitie]. Centraal Planbureau (CPB).

Samenwerking erkenningstraject

Het erkenningstraject wordt in samenwerking uitgevoerd door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI), het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL), het Kenniscentrum Sport & Bewegen, Vilans, het Trimbos Instituut en MOVISIE. Door samen te werken aan het beoordelen van interventies volgens eenduidige criteria streven wij naar kwaliteitsverbetering in de betrokken werkvelden.

